

Priloga: Rzd-01-15-00028-01

Datum: 23.11.2015

opis enote žive kulturne dediščine

1. IDENTIFIKACIJA ENOTE

EID: **2-00043**

Ime enote: **Ponikovske mačkare**

Sinonimi imena enote:

Ponikuske mačkare iz Dobropolja

2. OPIS ENOTE DEDIŠČINE

Zvrst dediščine: **šege in navade**

Podzvrsti:

letne šege

Tipološka gesla:

pustovanje, maskiranje, izdelava mask, ljudsko gledališče

Kratek opis:

Ponikovske mačkare so pustna šega z elementi ljudskega gledališča v Ponikvah v Dobropolju. Fantovska skupnost na pustni torek uprizori poberijo po hišah, predstavo s šaljivim programom, večerni ples po hišah, zabavo in na pepelnično sredo sežig pusta.

Opis:

Ponikovske mačkare so pustna šega z elementi ljudskega gledališča v Ponikvah v Dobropolju. Šego ohranjajo člani fantovske skupnosti, ki vsako leto na pustni torek dopoldne uprizorijo poberijo po hišah, popoldne predstavo s šaljivim programom, zvečer ples po hišah in zabavo s sprejemom v fantovsko skupnost ter na pepelnično sredo sežig pusta. S sprejemom v fantovsko skupnost z dopolnjenim šestnajstim letom fantje iz Ponikev postanejo guštri. Na pustovanje se pripravljajo že nekaj tednov prej. Sestajajo se v prostoru fantovske skupnosti, v katerem sami izdelujejo in popravljajo vso pustno opremo. Naličja (larfe) izdelujejo iz papirmašaja.

Pustovanje je sestavljeno iz posameznih dogajanj, ki si čez dan sledijo kot slike, dejanja v ljudski igri. Skupino ponikovskih mačkar sestavljajo tradicionalni liki, ki nastopajo vsako leto, in skupine likov, ki so vsako leto drugačne. Tradicionalni liki podivci so skupina petih različnih mask: petelin, košuta, Huhu, policaj in podivc. Gre za različne like z značilnimi visokimi pokrivali in naličji, pisanimi oblekami in ogrinjali. Vsi podivci imajo v rokah bič. Nekateri podivci, predvsem petelin, se na ulicah Ponikev pojavijo že tri do štiri tedne pred pustom in s tem napovejo začetek pustnega dogajanja.

Praznovanje se začne na pustni torek v zgodnjih jutranjih urah z obrednim obhodom po hišah. Prva sta podivc in agent, ki s šaljivim sporočilom v pismu zbirata denar. Njima sledita ta star in ta stara, imenovana tudi jajčarja. Oblečena sta v ponošena in razcapana oblačila. Mož s klobukom iz ličja in palico v roki, starka pa zgrbljena, s košaro v rokah, padata po tleh in kolovratita kot pijanca. Te maske nastopajo vsako leto. Preostali fantje se našemijo v tri tematske skupine, ki so vsako leto drugačne. Vrtni red obhoda po vasi je točno določen, obidejo vso vas in poberejo prispevke. Kdo bo nosil katero izmed mask, določa hierarhija znotraj

fantovske skupnosti.

V popoldanskem času sledi predstava na osrednjem vaškem prostoru. V programu pogosto na šaljiv način povzemajo dogodke, ki so se zgodili med letom v vasi ali širše. Najmlajši fantje (guštri) nastopajo kot konji, ki vlečejo voz. Na nogah imajo navezane zvonce. Podivci jih podijo po vasi med vaščani, ki so prišli gledat predstavo. Ta star in ta stara med tem med ljudi razmetavata seneni drobir. Po prizorišču se sprehajata tudi ta lep in ta lepa, ki prav tako nastopata vsako leto. Moški nosi visoko okrašeno pokrivalo, okrasno svilen ruto čez ramena in svilen šal okrog pasu. Ženska je oblečena elegantno, z lasuljo in s pletenim ali kvačkanim ogrinjalom čez ramena. Par ta lepih nosi naličji, ki predstavljata lepa obraza.

Sledi večerni obhod po hišah v zahvalo vsem, ki so dopoldne darovali. Dva lepa para, godec in policaj obhodijo vas ob spremljavi t. i. Ponikovske himne. Lepa para v vsaki hiši zaplešeta, najprej sama polko, nato valček z domačini. Večerni obhod skleneta ta star in ta stara, ki pobirata pecivo za skupno gostijo v vaški gostilni, h kateri povabita tudi domačine. Pustna zabava vaščanov vrh doseže s polnočnim fantovskim krstom in sprejemom fantov v fantovsko skupnost. Na pepelnično jutro fantje pripravijo lutko iz odsluženih mask in rekvizitov, ki jo imenujejo kurent, jo napolnijo s senom in zažgejo. S tem se pustno dogajanje konča. Fantje odnašanja mask iz vasi ne dovolijo, izjema so poroke posameznikov, ki se odselijo iz vasi. V takšnem primeru jim na poročnem slavlju ob polnoči pripravijo ples mačkar.

Zanesljivih podatkov o izvoru in začetkih ponikovskih mačkar ni. V preteklosti so iz teh krajev nosili ličje za prodajo za ležišča na italijansko stran, od tu domneva, da se lepe gosposke mačkare, ki po videzu spominjajo na italijanski karneval, mešajo s kmečkimi liki starcev in različnih poklicev. Ker Ponikovci šego ohranjajo v zaprtem vaškem krogu, je bila odkrita pozno in jo raziskujejo od leta 1990. Kljub temu lahko po ustnih virih sklepamo o njenih začetkih v drugi polovici 19. stoletja.

Datacija:

druga polovica 19. stol.

3. LOKACIJA ENOTE DEDIŠČINE

Naselje: **PONIKVE (DOBREPOLJE)**

Opis lokacije:

Ponikve v Dobropolju

Geokode lokacije (G-K koordinate centroida): Y: **473320** X: **79800**

4. NOSILEC IZROČILA, ZNANJA ALI DEJAVNOSTI

Fantovska skupnost Ponikve, Ponikve 75c, 1312 Videm–Dobropolje

5. KARAKTERISTIČNI PRIKAZ

Foto datoteka: **KF_02_00043.jpg**

Avtorstvo in avtorske pravice prikaza:

Tjaša Zidarič, 2015

6. VARSTVENE USMERITVE ZA ENOTO

Kategorija usmeritev: **drugi ukrepi ohranjanja žive dediščine**

Opis usmeritev

osnovne varstvene usmeritve za živo dediščino

7. PRISTOJNOSTI

Pristojna institucija: **Slovenski etnografski muzej**
Strokovna področja:
etnologija, etnokoreologija, etnomuzikologija

8. POVEZAVA ENOTE Z DRUGIMI ENOTAMI REGISTRA

Register žive kulturne dediščine:
Izdelovanje papirnatih rož (EID 02-00009)
Register nepremične kulturne dediščine:

Register premične kulturne dediščine:

9. UTEMELJITEV VPISA

Ponikovske mačkare z značilnimi pustnimi liki in scenarijem pustnega dogajanja so pomemben del dediščine pustovanj v slovenskem prostoru. V priprave pustovanja in njegovo izvedbo so vključeni člani lokalne fantovske skupnosti, ki ohranjajo pustno tradicijo in jo prenašajo na mlajše generacije. Sedanji liki in celotno pustno dogajanje sledijo ustnemu izročilu starejših prebivalcev Ponikev. Ohranjanje šege, ki povezuje prebivalce in je najpomembnejši dogodek v vasi, ima tako pomembno povezovalno vlogo v lokalni skupnosti, pripomore h krepitvi lokalne identitete ter prispeva k posebnosti in pestrosti območja, na katerem je prisotna.

10. OMEJITVE GLEDE JAVNOSTI PODATKOV

Omejitve: **ni omejitev glede javnosti podatkov**

11. OPOMBE

12. KVALITETA PODATKOV

Natančnost centroida: **> 30 m**
Natančnost območja: **območje ni določeno**

13. VPIS V REGISTER

Vpis dne: **23.11.2015** Št.: **Rzd-01-15-00028-03**
Razlog: **pobuda**

14. SPREMEMBA REGISTRA

Sprememba dne: Št.:
Razlog:

15. IZBRIS IZ REGISTRA

Izbris dne: Št.:
Razlog:

16. ZAZNAMKI